

Uudenmaan liitto
Nylands förbund

Metsäluonnon monimuotoisuus Uudellamaalla

Uudenmaan kunnat omistavat yhteensä kymmeniä tuhansia hehtaareita metsää. Kuntien omistamat metsät ovat monella tapaa arvokkaita ja metsien käytölle on monenlaisia tavoitteita. Niissä virkistytään, vaalitaan monimuotoisuutta, kasvatetaan puuraaka-ainetta ja ylläpidetään hiilensidontaa. Uudenmaan liitto tuottaa kunnille tietoa metsänkäytön tavoitteista ja niiden yhteensovittamisesta. Tässä esitteessä perehdytään metsäluonnon monimuotoisuuden edistämiseen Uudellamaalla.

Metsäluonnon monimuotoisuus Uudellamaalla

Uudenmaan metsäluonto on Suomen mittakaavassa lajikirjoltaan rikas. Uudeltamaalta löytyy monenlaisia metsiä ja metsäisiä suotyyppejä karuista kallio-männiköistä reheviin lehtoihin ja korpiin. Erilaiset metsätyypit ovat elinympäristöjä eri lajeille. Lehtojen raivaaminen pelloiksi ja metsien ikärakenteen nuorentuminen ovat kuitenkin ajaneet erityisesti lehtolajit ja vanhojen metsien asukit ahtaalle.

Kolmannes Suomen uhanalaisista lajeista on metsälajeja. Lukumääräisesti eniten uhanalaisia lajeja on Etelä-Suomessa, jossa lajikirjo on suurin. Metsäluonnon monimuotoisuutta on heikentänyt voimakaimmin metsätalous. Metsätaloudessa vallinneet käytännöt ovat vähentäneet selvästi metsien rakenteellista monimuotoisuutta, luontaisia häiriöitä sekä vanhojen puiden ja lahopuiden määrää. Merkittävä uhka monimuotoisuudelle on myös ilmastonmuutos, joka muuttaa lajien levinneisyysalueita.

Uudenmaan metsistä noin seitsemän prosenttia on suojeltu. Metsäluonnon monimuotoisuutta onkin tärkeää edistää muissakin metsissä. Myös metsätalouden rinnalla on mahdollista parantaa lajien elinmahdollisuuksia. Metsän luontaisista häiriöistä ja luontaisesta kehityksestä voi ottaa mallia metsänkasvatukseen, kun halutaan luoda moninaiselle metsälajistolle suotuisia olosuhteita. Monet monimuotoisuuden edistämiseksi tehdyt luonnonhoidon toimenpiteet auttavat myös vesiensuojelussa sekä edistävät maisema-arvoja ja virkistyskäytön edellytyksiä.

i

Emme tiedä, miten suuri osa monimuotoisuudesta on varaa menettää ennen kuin ekosysteemi romahtaa

Luonnon monimuotoisuus on ekosysteemien toiminnan perusta. Terveet ekosysteemit pystyvät tarjoamaan meille muun muassa mielen ja kehon virkistystä, raaka-aineita ja hiilensidontaa. Liian voimakas ekosysteemin muokkaaminen ja monimuotoisuuden väheneminen voi johtaa tilanteisiin, jossa ekosysteemin prosessit eivät enää toimi kunnolla.

Suomi on sitoutunut pysäyttämään monimuotoisuuden vähenemisen

Suomi osallistuu luonnonsuojelun kansainväliseen yhteistyöhön ja on sitoutunut pysäyttämään luonnon monimuotoisuuden häviämisen. Euroopan unionilla on tavoitteena saada Euroopan luonnon monimuotoisuus toipumissuuntaan vuoteen 2030 mennessä.

Suomen luonnon monimuotoisuus on kuluneen kymmenen vuoden aikana jatkanut vähenemistään. Suurimmiksi Suomen luonnon monimuotoisuuteen kohdistuviksi paineiksi on tunnistettu metsätalous, maatalous, rakentaminen, saastuminen ja ilmastonmuutos. Jotta luonnon monimuotoisuuden kehitys saadaan toipumisen tielle, tulee monimuotoisuus ottaa huomioon kaikessa päätöksenteossa. Monimuotoisuudelle edullisiksi todettuja toimia pitää jalkauttaa pian käytäntöön ja kasvattaa tehokkaimmiksi todettujen toimien mittakaavaa.

Ajankohtaisia toimia luonnon monimuotoisuuden vähenemisen pysäyttämiseksi ovat luonnonsuojelulain uudistus, HELMI-ohjelman toteuttaminen heikentyneiden elinympäristöjen tilan parantamiseksi ja Etelä-Suomen metsiensuojeluohjelma METSON loppukiri.

Metsäluonnon monimuotoisuutta voi edistää monin keinoin

Metsäluonnon monimuotoisuutta voi vaalia erilaisin keinoin riippuen siitä millaisia muita käyttötavoitteita metsälle on. Monimuotoisuutta edistävät toimet kannattaa ensisijaisesti kohdistaa sinne, missä on jäljellä luontoarvoja. Metsien käytön rajaaminen arvokkaiden alueiden ulkopuolelle antaa luonnolle tilaa palauttaa luonnontilaisen metsän piirteitä. Sen lisäksi on mahdollista tuoda metsälajistolle tärkeitä metsän piirteitä jo monimuotoisuudeltaan heikentyneisiin ympäristöihin ennallistamisen keinoin.

Talouskäytössä olevissa metsissä voidaan lisätä lajirikkauden kannalta tärkeää lahoppuuta säästämällä kuolleet puut hakkuissa ja tuottamalla tarkoituksella lisää lahoppuuta esimerkiksi tekopötkkelöiden avulla. Metsän rakenteelliseen ja lajistolliseen monipuolisuuteen on mahdollista vaikuttaa kaikissa metsänhoidon vaiheissa. Toisinaan järeämmät ennallistamiskeinot, kuten kulotus, voivat olla tärkeitä askelia luonnontilaisen metsän piirteiden palauttamiseksi. Virkistysalueilla maaston kulumisen ehkäisy kulkua ohjaamalla auttaa ympäröivää luontoa.

Lisää lahoppuuta metsiin

Lahoppuun merkitys metsäluonnon monimuotoisuudelle on suuri. On arvioitu, että noin neljännes kaikista metsälajeistamme tarvitsee lahoppuuta elääkseen. Tutkimusten mukaan lahoppuun vähäinen määrä on keskeinen syy sille, että metsälajistomme köyhtyy. Satojen lajien uhanalaisuuden ja taantumisen yksi syy on metsien lahoppuun vähäisyys. Lahoppuun määrä luonnontilaisessa metsässä on 50–120 kuutiometriä hehtaaria kohden, ja tuoreimman tiedon mukaan Etelä-Suomessa on lahoppuuta 4,9 kuutiometriä hehtaarilla. Tutkimusten mukaan harvinaisen lahoppuulajiston säilyminen edellyttää vähintään 20 kuutiometriä lahoppuuta hehtaarilla.

Osa lajeista elää läpimitaltaan pienellä lahoppuulla kuten oksilla ja rangoilla, mutta kokonaislajimäärä ja erityisesti harvinaisten ja vaatelaiden lajien määrä on suurin järeällä ja melko pitkälle lahonneella puulla. Harvinaistuneet lajit ovat usein erikoistuneet hyödyntämään vain tiettyjä puulajeja, tiettyä lahoamisvaihetta tai lahoppuulaatuja, kuten järeitä maapuita. Kuolleet pystypuut ovat useiden

selkärangattomien eläinten, jäkälien ja kääpien elinympäristöjä. Ne toimivat myös esimerkiksi tikkojen ja tiaisten pesäpuina.

Lahoppuun lisääminen

- Jätetään kaatuneet ja pystyyn kuolleet puut metsään.
- Jätetään metsään säästöpuita, jotka aikanaan kuolevat ja lisäävät lahoppuuta –monipuolisesti eri puulajeja, erityisesti haapaa ja raitaa.
- Hakkuissa säästetään myös järeitä puita niihin erikoistuneille lajeille.
- Tehdään tekopökölöitä, jotta lahoppu lisääntyy nopeammin.

Monilajiset metsät tarjoavat elintilaa monipuoliselle lajistolle

Kaikilla puulajeilla elää kymmeniä tai satoja vain niille erikoistuneita lajeja. Kullakin lajilla on runsaasti seuralaislajeja, kuten rungoilla kasvavia samalia ja jäkäliä sekä sienijuuren muodostavia sieniä.

Haapa ja raita, erityisesti vanhoina puuyksilöinä, ovat merkittäviä isäntälajeja isolle määrälle niin nisäkkäitä, lintuja, hyönteisiä, sieniä, kääpiä, kasveja kuin jäkäliäkin. Sekametsissä on usein myös puuston rakennetta monipuolistavaa kerroksellisuutta ja aukkoisuutta, mikä lisää metsikön lajirunsautta. Esimerkiksi lehtisekapuuston osuuden kasvu nollasta

20 prosenttiin lisää metsikön lintulajien määrää noin viidenneksellä.

Vaikka lehtipuusekoitus lisää metsien monimuotoisuutta, se ei suoraan paranna vanhaa metsää ja kuollutta puuta vaativien lajien elinolosuhteita. Myös sekametsiin on pyrittävä kasvattamaan suuri kirjo eri puulajien puuyksilöitä, jotka elävinä ja aikanaan lahoavina pysty- ja maapuin soveltuvat monien uhanalaisten lajien elinympäristöksi.

Keinoja metsän rakenteen ja puulajien monipuolistamiseksi

- Yhden puulajin metsissä säästetään luontaisesti syntyneitä muita puulajeja kaikissa metsänhoidon vaiheissa.
- Havupuuston sekaan jätetään lehtipuita ja erityisesti haapaa ja raitaa.
- Maisematasolla hyödynnetään erilaisia metsänhoidon menetelmiä ja puulajeja kasvupaikat huomioiden.

Elinympäristöjen välisiä ekologisia yhteyksiä turvattava

Elinympäristöjen häviäminen ja pirstoutuminen on tärkein syy lajien uhanalaistumiseen ja luonnon monimuotoisuuden häviämiseen niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Rakentamisen ja peltojen raivaamisen lisäksi metsien käsittelyllä on ollut ekologisten verkostojen heikentymisen kannalta suuri merkitys.

Elinympäristöjen pirstoutuminen pieniksi toisistaan erillisiksi laikuiksi on lajeille uhka. Yksilöiden siirtymisen sopivasta elinympäristöstä toiseen vaikeutuu, ja lajin hävitessä alueelta on sen palautuminen takaisin epävarmaa. Jos elinympäristöjen määrä edelleen vähenee ja niiden pirstoutuminen jatkuu, päädytään tilanteeseen, jossa lajit eivät enää pysty hyödyntämään niille sopivia yksittäisiä elinympäristöjä.

Pirstoutumisen ehkäisemiseksi metsien käyttöä suunniteltava maisemasolla

- Huomioidaan elinympäristöjen kytkeytyneisyys.
- Tiedostetaan erilaisten ympäristöjen merkitys elinympäristöinä.
- Tiedostetaan metsänkäsittelyn vaikutus elinympäristöön ja otetaan se huomioon toiminnan voimakkuudesta ja maantieteellisestä laajuudesta päätettäessä.

i

Ekologisella verkostolla tarkoitetaan luonnon ydinalueista ja niiden välisistä ekologisista yhteyksistä koostuvaa kokonaisuutta, jota tulee tarkastella luonnonhoidon suunnittelussa kokonaisuutena.

Uudenmaan liitto on tehnyt maakunnan kattavan selvityksen ekologisista verkostoista: [Uudenmaan ekologiset verkostot -selvitys \(2018\)](#)

Suojelualueet ja metsänkäytön rajaaminen turvaavat lajien elinympäristöjä

Metsien monimuotoisuuden lisäämiseen tähtäävän luonnonhoidon lisäksi tarvitaan suojelualueita, joiden tärkein tehtävä on luonnon monimuotoisuuden vaaliminen. Tutkimusten mukaan suojelualueiden merkitys kasvaa ilmastonmuutoksen vuoksi. Maanpinnan muodoiltaan ja elinympäristöiltään monipuoliset suojelualueet voivat tarjota erilaisia pienilmastoja ja siten turvapaikkoja lajistolle ilmaston muuttuessa. Tutkimuksissa on havaittu suojelualueiden kytkeytyneisyyden vähentävän ilmastonmuutoksen aiheuttamia muutoksia lajijyhteisöissä. Etelä-Suomessa suojelualueiden pirstaleisuus on haaste, ja suojeluverkoston kehittämisessä onkin syytä pyrkiä lisäämään alueiden kytkeytyneisyyttä.

Metsälaki suojelee pienialaisia erityisen tärkeitä elinympäristöjä, kuten purojen varsia, lehtolaikkuja ja reheviä korpia. Myös sellaisia monimuotoisia kohteita, jotka eivät kuitenkaan täytä lakikohteiden kriteerejä, on tärkeää tunnistaa ja mahdollisuuksien mukaan rajata käytön ulkopuolelle. Esimerkki tällaisesta kohteesta on sekapuustoiset pienvesistöjen ympäristöt, joissa puustoa ei kuitenkaan voida pitää luonnontilaisen kaltaisena. Kohteet voivat käytön rajaamisen seurauksena kehittyä monimuotoisuuden kannalta tärkeiksi, vaikka osa luonnontilaisen metsän piirteistä olisi menetetty välissä.

Ennallistamisella monipuolisempaa metsäluontoa

Ennallistamisen tavoitteena on kehittää metsien rakennetta lähemmäksi luonnontilaisen metsän rakennetta lisäämällä metsästä puuttuvia ominaisuuksia, kuten lahoppuuta ja palanutta puuta. Tavoitteena on myös monipuolistaa puuston ikärakennetta sekä puulajistoa lisäämällä lehtipuiden osuutta. Turve- mailla suolajistolle sopivia olosuhteita palautetaan ojia tukkimalla ja haihduttavaa puustoa poistamalla.

Lahopuun määrää on mahdollista lisätä esimerkiksi tekopökölöitä tekemällä tai puiden tyviä kuorimalla, jolloin puut kuolevat pystyyn. Osa lahoppuulla elävistä lajeista on vaatelaita sen suhteen, miten puut ovat kuolleet. Puuhun kertyy erilaisia kemiallisia yhdisteitä riippuen puun kuolintavasta. Nopeasti sahalla katkaistu puu ja hitaasti esimerkiksi juurikäävän ja hyönteistuhon seurauksena kuollut puu ovat lahoppuina erilaisia. Siksi myös lahoppuun tarkoituksellisesti lisäämisessä on syytä käyttää useita menetelmiä.

Metsien ennallistamispoltto on todettu tehokkaaksi ja vaikuttavaksi menetelmäksi, jolla metsien rakennetta voidaan kehittää ja lajien elinoloja parantaa kustannustehokkaalla tavalla. Sopivilla kohteilla kulotuksella on mahdollista luoda kasvutilaa lehtipuille ja katkaista Etelä-Suomen suojelualueilla yleinen kuusettumistrendi.

Monimuotoisuusohjelmista tukea metsäluonnon tilan parantamiseksi

Monimuotoisuutta voi edistää myös hankkeilla ja metsien suojelulla, joille on mahdollista hakea rahallista tukea monimuotoisuusohjelmista. Kunta-Helmi myöntää tukea konkreettisiin hankkeisiin, joissa hoidetaan esimerkiksi metsäisiä elinympäristöjä. Myös metsien monimuotoisuuden toimintaohjelma METSO tarjoaa kunnille keinoja ja rahoitusta metsien luontoarvojen suojelemiseen.

HELMi-ohjelma

Helmi-ohjelmassa luonnon monimuotoisuuden tilaa parannetaan aktiivisella suojelulla ja hoidolla. Toimenpiteiden tavoitteena on muun muassa hoitaa metsäisiä ympäristöjä, kuten lehtoja ja paahdealueita. Lisätietoa: ym.fi/helmi

METSO-ohjelma

METSO-ohjelma on vapaaehtoinen Etelä-Suomen metsien suojeluohjelma. Kunnat voivat tarjota omistamiensa metsien luonnonsuojelullisesti arvokkaita kohteita suojeluun ja saada taloudellisen kompensaation suojeluratkaisustaan. Suojeluun soveltuvien kohteiden kriteerit ja muita lisätietoja on täällä: www.metsonpolku.fi/fi-FI/Metsanomistajalle

Lisätietoja metsäluonnon monimuotoisuuden nykytilasta ja edistämisestä:

Metsien monimuotoisuus

Laji, älä katoa!

Metsänhoitosuosituksat: Luonnonhoito ja monimuotoisuus

Esite on osa Uudenmaan liiton käynnistämän Kuntametsien kestävä monikäyttö -projektin tuottamaa tietopakettien ja työpajojen sarjaa. Metsäluonnon monimuotoisuuden teema on osa kokonaisuutta, jossa käsitellään luonnon monimuotoisuuden edistämistä, ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista, virkistyskäyttöä sekä puuntuotantoa. Tavoitteena on lisätä tietoa siitä, minkälaisia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia kunnilla on metsäomaisuuden hoitoon.

Yhteystiedot

Projektiasiantuntija Maria Sirviö

maria.sirvio@uudenmaanliitto.fi

+358 40 612 7909

Uudenmaan liitto

Puhelin: 09 4767 411

Sähköposti: toimisto@uudenmaanliitto.fi

Verkkosivut: www.uudenmaanliitto.fi

Postiosoite: Esterinportti 2 B, 00240 Helsinki

© Uudenmaan liitto 4/2022

Kuvat: Tuula Palaste, Maria Sirviö, Anni Levonen